

PŘEDPOKLADY MANŽELSTVÍ A SŇATKU PODLE ZÁKONA O RODINĚ A KODEXU KANONICKÉHO PRÁVA

Dominika Hana Kubíková

ÚVOD

Kodex kanonického práva v ustanovení kán. 1071, § 2° ukládá faráři, aby bez dovození ordináře neoddal osoby, jejichž manželství nelze uznat nebo uzavřít podle norem civilního práva. Překážky manželství či možnost uzavřít další manželství může civilní právo upravovat odlišně, než jak tuto oblast upravuje kanonické právo.

Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, v platném znění, (dále jen „ZOR“), je základním rodinně-právním předpisem, který upravuje statusové věci, tj. založení a zánik manželství, založení příbuzenských vztahů, osvojení, vyživovací povinnost atd. Tyto statusové věci jsou zakotveny převážně kogentními normami, a proto není možné se od nich odchýlit (subjekty stejně jako příslušné orgány církve musí tato ustanovení naplnit).¹

ZOR umožňuje uzavřít manželství jak formou občanského, tak církevního sňatku. Pro obě tyto formy jsou stanoveny základní předpoklady, které jsou vymezeny zejména úvodními ustanoveními zákona o rodině:

Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem (§ 1 odst. 1 ZOR);

Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést

matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci, (dále jen “matriční úřad”) nebo před orgánem církve nebo

náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem (§ 3 odst. 1 ZOR);

Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků (§ 3 odst. 2 ZOR).

OSOBNÍ PŘEDPOKLADY SNOUBENCŮ

I. Manželství mohou uzavřít pouze osoby způsobilé, tj.:

Manželství mohou uzavřít osoby, které nejsou ve stavu manželském² (nové manželství smí být uzavřeno až po zániku předchozího manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné – viz § 11 odst. 1 ZOR).

Obdobné ustanovení najdeme v kán. 1085, § 1 CIC – neplatně uzavírá manželství ten, kdo je vázán dřívějším manželstvím, i nedokonaným;

Kán. 1085, § 2 stanoví - i když předchozí manželství bylo neplatné nebo bylo rozvázáno z jakéhokoliv důvodu, není možné uzavřít další manželství před tím, než bude s jistotou a legitimně prokázána neplatnost tohoto manželství či jeho rozvázáni.

Kán. 1114 CIC ukládá oddávajícímu, aby si zjistil podle norem práva svobodný stav snoubenců. Jestliže oddávající oddává na základě

obecného zmocnění, má si zajistit dovození faráře, je-li to možné. Pokud si oddávající nezjistí před sňatkem svobodný stav snoubenců, popř. dovození faráře, jedná nedovoleně.

II. ZÁKAZY MANŽELSTVÍ

Manželství mohou uzavřít osoby, které nemají zakázáno uzavřít manželství.

Zákaz manželství platí mezi osobami v blízkém příbuzenském poměru (mezi všemi předky a všemi potomky), v linii pobočné platí zákaz ve druhém stupni (mezi sourozenci). Obdobný zákaz platí i mezi příbuznými, u nichž byl poměr založen osvojením, dokud toto osvojení trvá (viz § 12 ZOR).³

V linii pokrevního příbuzenství je podle kán. 1091, § 1 CIC neplatné manželství mezi všemi předky a potomky, jak legitimními, tak přirozenými;

V linii boční je neplatné manželství až do čtvrtého stupně včetně (místní ordinář může udělit dispenz pro 4. a 3. stupeň boční linie);

Nikdy se nedovoluje manželství, jestliže je nějaká pochybnost o tom, zda strany jsou pokrevně příbuzné v některém stupni přímé linie nebo ve druhém stupni boční linie (kán. 1091, § 4 CIC);

Švagrovství (affinitas) v přímé linii činí manželství neplatným v kterémkoliv stupni (kán. 1092 CIC). Od této překážky může místní ordinář udělit dispenz.

Manželství mohou uzavřít osoby starší 18 let; osobě nezletilé je zakázáno uzavřít manželství (§ 13 odst. 1 ZOR). Výjimečně smí uzavřít manželství i osoba mladší 18 let ale starší 16 let, pokud jí civilní soud povolil uzavřít manželství (viz § 13 odst. 1 ZOR). V rozsudku o dovození uzavřít manželství musí být i přesné označení toho, s kým má být manželství uzavřeno. Bez tohoto povolení je manželství neplatné.⁴

Podle § 17a odst. 1 ZOR manželství nevznikne, jestliže bylo uzavřeno nezletilým mladším 16 let.

Podle kán. 1083, § 1 CIC nemohou platně uzavřít manželství muž mladší 16 let a žena před dovršením 14 let. Ustanovení § 2 zmocňuje biskupskou konferenci, aby stanovila vyšší věk pro dovození uzavření manželství.

Manželství nemohou uzavřít osoby, které jsou stíženy duševní chorobou.⁵ Podle § 14 odst. 1 – 5 ZOR platí tyto zákazy:

zákaz manželství platí pro osoby, které jsou zbaveny způsobilosti k právním úkonům;

zákaz manželství platí pro osoby, které jsou stíženy duševní poruchou, a tato porucha by měla za následek zbavení způsobilosti k právním úkonům;

s povolením civilního soudu může uzavřít manželství osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, je-li její zdravotní stav slučitelný s účelem manželství;

s povolením civilního soudu může uzavřít manželství osoba, která je stížena duševní poruchou, a tato porucha by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, je-li zdravotní stav osoby slučitelný s účelem manželství.

Podle obecného ustanovení kán. 99 CIC se osoba, která trvale (habituálně) nemá užívání rozumu (není svéprávná) nebo trpí trvalou duševní poruchou, považuje za nezpůsobilou k právnímu jednání, a tudíž jednání, které by tato osoba učinila, je neplatné (viz kán. 124 CIC);

Nezpůsobilost k uzavření manželství řeší kodex v kán. 1095 a mezi její příčiny patří: nedostatečné užívání rozumu, poruchy soudnosti a nedostatečnost vůle. Osoby takto stížené nejsou způsobilé pro uzavření manželství. Tuto nezpůsobilost k manželství je nut-

né odlišit nezpůsobilosti habituální a totální, jak je upravena kán. 99 CIC.

Manželství nemohou uzavřít osoby, které nadměrně požívají alkoholické nápoje, omamné prostředky či jedy. Soud ve svém rozhodnutí omezí způsobilost k právním úkonům a určí rozsah tohoto omezení (§ 10 odst. 2 občanského zákoníku).

Náležitosti projevu vůle

Vůle uzavřít manželství musí být náležitě projevna. Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že vstupují do manželství (§ 3 odst. 1 ZOR). Mezi náležitostmi tohoto souhlasu patří:

osoba je způsobilá souhlas učinit;

Podle kán. 1095 CIC je k uzavření manželství způsobilá osoba, která má dostatečné užívání rozumu, dokáže kriticky posoudit podstatná práva a povinnosti manželské, které se předávají a přijímají, a je schopna z hlediska volního převzít podstatné manželské povinnosti;

vyjádření osobního souhlasu s manželstvím (přivolení ke sňatku) – snoubenci musí být při obřadu osobně přítomni – viz § 3 odst. 2 ZOR. Ustanovení § 9 umožňuje, aby se jeden ze snoubenců nechal na základě plné moci zastoupit zmocněncem. Plná moc musí být písemná a podpis na ní musí být úředně ověřen. Povolení k zastupování vydává krajský úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, v hlavním městě Praze a ve městech Brno, Ostrava a Plzeň magistráty těchto měst. Odvolání plné moci je účinné, jen pokud se o něm druhý snoubenec dozví předtím, než učiní prohlášení, že vstupuje do manželství. Jestliže písemná plná moc nespĺňuje podmínky stanovené v § 9 odst. 1 – 4 ZOR, manželství nevznikne (viz § 17a odst. 3 ZOR);

Kán. 1105, § 2 CIC považuje za platné zmocnění k uzavření sňatku prostřednictvím zástupce též věrohodnou listinu vyhotovenou podle norem civilního práva;

Kán. 1105, § 4 CIC stanoví, že neplatné je manželství, pokud před uzavřením manželství odvolal zmocnitel toto zmocnění nebo jestliže byl stížen amencí, i když ani zástupce, ani druhá strana o tom nevěděla.

Podle § 15a odst. 1 ZOR nesmí být projev vůle snoubence vynucený bezprávnou výhrůzkou, nesmí dojít k omylu v totožnosti snoubence či v povaze právního úkonu⁶ (úkon nemá povahu právního úkonu, protože je např. učiněný ve hře, není myšlen vážně apod.);

Podle § 17a odst. 1 ZOR manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím.

Kán. 1097, § 1 – omyl, co do osoby činí manželství neplatným;

Kán. 1103 – neplatné je manželství uzavřené pod vlivem násilí nebo vážného strachu, způsobeného z vnějšku i neúmyslně, kdy je dotýčný nucen zvolit manželství, aby se zbavil násilí nebo strachu;

Kán. 1102, § 2 – neplatně se uzavírá manželství, jestliže jedna nebo obě strany vylučují pozitivním úkonem vůle samo manželství nebo některý podstatný prvek manželství nebo některou podstatnou vlastnost.

OSVĚDČENÍ O SŇATEČNÉ ZPŮSOBILOSTI

Chtějí-li snoubenci uzavřít církevní sňatek, vystaví jim matriční úřad osvědčení o tom, že splnili všechny požadavky zákona pro uzavření platného manželství⁷. Osvědčení musí být oddávajícímu předloženo před uzavřením

církevního sňatku, jinak nesmí být obřad vykonán.

Osvědčení nesmí být starší 3 měsíců (doba platnosti osvědčení je počítána ke dni sňatku).

K vydání osvědčení je příslušný matriční úřad, v jehož správním odvodu má být manželství uzavřeno.

Pokud by byl svatební obřad vykonán bez předložení tohoto osvědčení, manželství nevznikne (viz § 17a odst. 3 ve spojení s § 4b odst. 2 ZOR).

Kán. 1066 CIC ukládá, aby se před uzavřením manželství zjistilo, že nic nebrání jeho platnému a dovolenému uzavření:

U někoho ze snoubenců nesmí existovat zákaz manželství (kánony 1083 – 1094);

Strany musí být schopné dát svobodný a pravdivý manželský souhlas (kánony 1095 – 1107);

Manželství musí být uzavřeno řádnou kanonickou formou (kán. 1108);

Musí být provedeno zjišťování u snoubenců a zajištěno dovolení ordináře ve výjimečných případech, popř. má-li být uzavřeno manželství s podmínkou (viz kán. 1067 – 1072, kán. 1102, § 3).⁸

Osvědčení o sňatečné způsobilosti musí být předloženo i v případě přímého ohrožení života snoubence (dispens od předložení dokladů, který uděluje § 7 odst. 1 ZOR, se vztahuje na doklady, které jsou jinak k uzavření manželství potřebné).⁹ Nepředložení osvědčení má za následek neexistenci manželství (viz § 17a odst. 3 ZOR).

OSTATNÍ PODMÍNKY

Podle ustanovení § 7 odst. 1 písm. d) z. č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech smí registrovaná církev (tj. církev

římskokatolická) konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky. Při obřadu církevního sňatku je nutné dodržet podmínky, které stanoví zákon o rodině:

Oddávajícím musí být orgán církve (§ 4a odst. 1 ZOR) – jestliže není tato podmínka splněna, manželství podle civilního práva nevznikne (viz § 17 a odst. 1 ZOR).

Podle kánonu 1108, § 1 CIC jsou platná pouze ta manželství, která se uzavírají před oddávajícím místním ordinářem nebo farářem a před dvěma svědky.

Místní ordinář nebo farář smí pověřit jiného kněze nebo jáhna, aby jménem církve byl přítomen a vyžadoval projevení souhlasu těch, kteří uzavírají manželství.

Kánon 1111 dále umožňuje, aby místní ordinář či farář zmocnili určité kněze a jáhny, aby oddávali v mezích jejich území. Rovněž je možné, aby určitý kněz nebo jáhen byl zmocněn jako oddávající pouze pro určité manželství.

Pověření by mělo být písemné a mělo by splňovat podmínky nutné pro udělení plné moci (zmocnitel uvede osobu zmocněnce a stanoví rozsah jeho oprávnění).

Pro platné uzavření manželství je nutné, aby sňatku byli přítomni 2 svědci (§ 3 odst. 2 ZOR).

I již zmíněný kánon 1108, § 1 CIC tuto podmínku uvádí jako povinnou pro platnost manželství.

Prohlášení o uzavření manželství se děje veřejně a slavnostním způsobem (§ 3 odst. 2 ZOR).

Požadavek veřejnosti je naplněn, pokud se obřad koná na místě, kam mají přístup i jiné osoby než ty, které jsou sňatku nezbytně nutně přítomny (sňatek se tedy nemůže konat tam, kam jiné osoby přístup zakázán, resp.

kam je přístup jiných osob vyloučen);

Požadavek slavnostního způsobu uzavření manželství je zajištěn důstojným chováním oddávajícího, snoubenců, svědků a ostatních osob;

Podle § 4a odst. 2 ZOR se manželství uzavírá v místě určeném předpisy církve pro náboženské obřady nebo úkony. Ustanovení § 4a odst. 3 ZOR umožňuje, aby byl církevní sňatek uzavřen na kterémkoli místě, je-li život snoubence přímo ohrožen.

Podle kán. 1118, § 1 se manželství mezi katolíky nebo mezi stranou katolickou a stranou nekatolickou pokřtěnou uzavírá ve farním kostele (v jiném kostele nebo kapli se může uzavřít s dovolením ordináře nebo faráře);

Podle kán. 1118, § 2 může místní ordinář dovolit uzavření manželství na jiném vhodném místě;

Kán. 1118, § 3 dovoluje, aby se manželství mezi katolickou stranou a stranou nepokřtěnou uzavřelo v kostele nebo na jiném vhodném místě.

Zákon o rodině nevyklučuje, aby po uzavření občanského sňatku následoval sňatek církevní (viz 10 odst. 1 ZOR). Následný církevní sňatek však nemá právní následky podle ZOR, a proto není nutné předkládat osvědčení o sňatečné způsobilosti. Naproti tomu nemohou ti samí snoubenci (resp. manželé), kteří uzavře-

li církevní sňatek platný podle ZOR, uzavřít následně sňatek civilní (viz 10 odst. 1 ZOR).

ZÁVĚR

Církev má díky své pastorační moudrosti tradičně zájem na tom, aby kanonicky uzavřené manželství mělo též civilně-právní účinky a aby tam, kde je to možné, byly oba právní systémy adaptovány jeden do druhého, aby práva věřících a občanů nebyla poškozena či ohrožena.¹⁰ Kodex kanonického práva proto stanoví, že pouze výjimečně a s dovolením ordináře je možné asistovat uzavření církevního manželství, které nenaplní všechny podmínky civilního práva a bude s ním v konfliktu. Tato praxe by však měla být výjimečná, ale pokud k ní jsou v konkrétním případě závažné důvody¹¹, může ordinář dovolit takové manželství uzavřít¹², byť s vědomím, že podle civilního práva nevznikne.¹³

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Caparros, Ernest, ed. Code of canon law annotated. Montréal: Wilson and Lafleur Limitée. 2004.

BEAL, JOHN P. New Commentary on the Code of Canon Law: Study. New York: Paulist Press, 2002.

RADVANOVÁ, SENTA. Občanské právo hmotné 3. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002.

POZNÁMKY

¹ RADVANOVÁ, SENTA. *Občanské právo hmotné 3*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2002.

² Civilní soud vysloví neplatnost následně uzavřeného manželství i bez návrhu, a to i po jeho zániku.

³ Civilní soud vysloví neplatnost manželství i bez návrhu, a to i po jeho zániku.

⁴ Civilní soud vysloví neplatnost manželství i bez návrhu

⁵ Civilní soud vysloví neplatnost manželství i bez návrhu

⁶ Civilní soud vysloví neplatnost takového manželství na návrh kteréhokoli z manželů. Právo manžela uplatnit neplatnost manželství zanikne uplynutím jednoho roku ode dne, kdy se o rozhodné skutečnosti dozvěděl.

⁷ § 13 odst. 1 z. č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení.

⁸ Viz BEAL, JOHN P. *New Commentary on the Code of Canon Law: Study*. New York: Paulist Press, 2002, s. 1265.

⁹ § 33 odst. 1 z.č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení. Mezi tyto doklady patří rodný list, doklad o státním občanství, výpis z evidence obyvatel o místě trvalého bydliště a o osobním stavu, pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství, úmrtní list zemřelého manžela atd.

¹⁰ Caparros, Ernest, ed. *Code of canon law annotated*. Montréal: Wilson and Lafleur Limitée. 2004, s. 814.

¹¹ Kán. 1116, § 1 CIC připouští výjimku z povinné přítomnosti oddávajícího, příslušného podle norem práva, když stanoví: není-li oddávající příslušný podle norem práva, nebo je možné se na něj obrátit jen se závažnou nesnází, mohou snoubenci uzavřít manželství platně a dovořeně též jen před svědky, a to v nebezpečí smrti, nebo mimo nebezpečí smrti, pokud se rozumně předvídá, že tato situace bude trvat déle než jeden měsíc.

¹² BEAL, JOHN P. *New Commentary on the Code of Canon Law: Study*. New York: Paulist Press, 2002, s. 1268.

¹³ Viz § 17a ZOR, který stanoví pro nesplnění, jakých podmínek manželství nevznikne.

S. M. Mgr. Dominika Hana Kubíková, OP, právnička biskupství brněnského a České kongregace sester dominikánek, členka rady Školských právnických osob u Biskupství brněnského, prokurátorka a konzultorka Diecézního církevního soudu v Brně.